

CZÓBEL BÉLA (1883-1976)**Csendélet az ablak előtt, 1910-es évek**

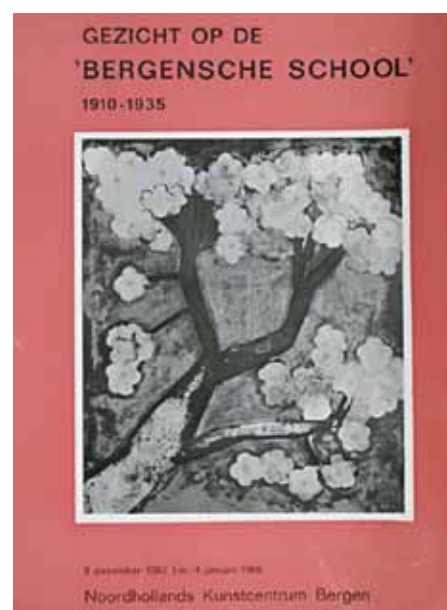
Olaj, vászon, 52,5x42 cm

Jelezve jobbra lent: Zóbel

Kezdő ár: 8 000 000 Ft / 26 230 EUR

Becsérték: 16 000 000 – 20 000 000 Ft

Estimated value: 52 459 – 65 574 EUR

A *Dageraad van de Moderne Kunst: Leiden en omgeving 1890 - 1940.* című kiállítás katalógusaA *Gezicht op de "Bergensche School" 1910-1935.* című kiállítás katalógusa**PROVENIENCIA:**

- Piet Boendermaker (Bergen és Amszterdam), később, öröklés útján lánya, Marie (Zus) Cornelisse-Boendermaker (Amszterdam) tulajdonában. 1981-ben vásárlás útján Kiki Kikkert (Amszterdam) tulajdonába került.

KIÁLLÍTVA:

- *Gezicht op de "Bergensche School" 1910-1935.* Noordhollands Kunstcentrum, Bergen, 1967. december 9. – 1968. január 4., katalógus: 11. [*Stilleven* címen]
- *Dageraad van de Moderne Kunst: Leiden en omgeving 1890 - 1940.* Stedelijk Museum de Lakenhal, Leiden. 1999. április 2. – augusztus 29.
- *Czóbel. Egy francia magyar.* Ferenczy Múzeum, Szentendre, 2014. május 30. – augusztus 31., katalógus: 48.

REPRODUKÁLVA:

- *Gezicht op de "Bergensche School" 1910-1935.* Noordhollands Kunstcentrum, Bergen, 1967.
- *Dageraad van de Moderne Kunst: Leiden en omgeving 1890 - 1940.* [Red.: Wintgens Hötte, Doris; de Jongh-Vermeulen, Ankie] Zwolle, Waanders. Stedelijk Museum de Lakenhal, Leiden, 1999.
- Virág van der Sterren: Czóbel Béla és Hollandia. *Művészettörténeti Értesítő*, 49. 2000. 205.
- Barki Gergely: Czóbel Párizstól Párizsig. 1903 – 1925. In: *Czóbel. Egy francia magyar.* [Szerk.: Barki Gergely, Bodonyi Emőke] Ferenczy Múzeum, Szentendre, 2014., 105. kép
- Barki Gergely: Czóbel from Paris to Paris. 1903 – 1925. In: *Czóbel. A French Hungarian Painter.* [Ed.: Barki, Gergely; Bodonyi, Emőke] Ferenczy Múzeum, Szentendre, 2014., 105. kép

A KÉP EMLÍTÉSE A SZAKIRODALOMBAN:

- Piet Spijk: *De Bergense School en Piet Boendermaker. Kunstverzamelaar in Amsterdam en Bergen* [A Bergeni Iskola és Piet Boendermaker műgyűjtő Amszterdamban és Bergenben]. Zwolle, Bergen 1997. 248.
- *Dageraad van de Moderne Kunst: Leiden en omgeving 1890 - 1940.* [Red.: Wintgens Hötte, Doris; de Jongh-Vermeulen, Ankie] Zwolle, Waanders. Stedelijk Museum de Lakenhal, Leiden. 1999.
- Virág van der Sterren: Czóbel Béla és Hollandia. *Művészettörténeti Értesítő*, 49. 2000. 203.
- Barki Gergely: Czóbel Párizstól Párizsig. 1903 – 1925. In: *Czóbel. Egy francia magyar.* [Szerk.: Barki Gergely, Bodonyi Emőke] Ferenczy Múzeum, Szentendre, 2014. 70.
- Barki Gergely: Czóbel from Paris to Paris. 1903 – 1925. In: *Czóbel. A French Hungarian Painter.* [Ed.: Barki, Gergely; Bodonyi, Emőke] Ferenczy Múzeum, Szentendre, 2014. 70.

Czóbel Béla és lánya a Graadt van Roggen családdal 1918 májusában, magántulajdon

RITKASÁG HOLLANDIÁBÓL

Az első világháború kitörésekor Czóbel a Párizs közelében fekvő kisvárosban Montmorency-ban lakott családjával, de a fővárosban továbbra is fenntartotta műtermét. Magyar állampolgárként internálás várt volna rá, amennyiben tovább marad, így kénytelen volt elhagyni szeretett Franciaországát. A legenda, mely szerint ekkor „*biciklivel menekült át Franciaországból Hollandiába*”, csak részben lehet igaz, mert Emil Filla, cseh kubista festő visszaemlékezéseiből úgy tudjuk, hogy együtt vonaton érkeztek Brüsszelbe. Hamarosan onnan is menniük kellett, így Antwerpenbe vonatoztak, ahol halálbüntetéssel is megfenyegették, aztán valahogy mégis elengedték őket, és a határig utazhattak, ahonnan már gyalog léptek át Hollandia földjére. Rövidesen Rotterdamban találtak nyomorúságos szállást, még mindig csak nyári ruhákban, a közelítő télben. Czóbel 1915. április közepéig maradt a városban és minden bizonnyal ott is szorgalmasan dolgozott, hogy egyáltalán életben maradjon, de rotterdami munkáit nem ismerjük.

Április 16-án az ország akkori modern művészeti életének centrumába, Amszterdamban költözött, ahol több mint két éven át, 1917 májusáig élt. Ekkor háborús menekülteket költöztettek műtermébe, s ezért a festői fekvésű és festőkolóniájáról is híres tengerparti városba, Bergenbe költözött. Itt sok barát, művészetét elfogadó, megértő közegre és vele együtt gondolkodó, haladó művészek közösségére talált.

Dacára, hogy életművének legrangosabb főművei közül többet is ismerünk, amelyek Hollandiában születtek (*Fiú labdával*, *A bergeni lelkész*, stb.), összességében mégis nagyon kevés mű áll rendelkezésünkre, amelyeket biztosan ebben az aránylag hosszú, fél-évtizedet felölelő periódusában (1914-1919) festett. Ma alig több mint tucatnyi festményről állíthatjuk biztosan, hogy hollandiai korszakához köthetők.

Ennek fényében különösen nagy öröm volt számunkra, hogy idén először Magyarországon is kiállíthatjuk, Czóbel Béla szentendrei emlékkiállításán ezt a korábban ismeretlen, az utóbbi években is csupán fekete-fehér reprodukciókról tanulmányozható, nagy valószínűséggel szintén Hollandiában festett csendéletet.

Képünk a Czóbel. *Egy francia magyar* című kiállítás enteriőrjében

A kép megérkezésekor felmerült, hogy esetleg még a hollandiai periódust megelőzően készülhetett, hiszen stílusán sokkal inkább az 1908 körüli, még a fauvizmus hatása alatt festett csendéleteivel mutat rokonságot és az ismert hollandiai műveinél, korábbiak tünik.

Úgy tudjuk, hogy Czóbel Franciaországból való menekülésekor hátrahagyta alkotásait műtermében és nem vitt magával képei közül, így inkább az feltételezhető, hogy valamikor emigrációja elején születhetett tárgyalt művünk.

Mivel az 1910 utáni, még franciaországi időszakából is jóformán alig maradt ránk képanyag, stílus alapon jelenleg szinte lehetetlen a mű pontos datálása. Összesen egy másik csendélete, a *Váza széken*, illetve a meglehetősen nehezen azonosítható tárgyat enteriőrbe helyezett *Enteriőr részlet vázával* címen ismert festménye áll rendelkezésre az összevetéshez, de ezek az egyértelműen Czóbel amszterdami-, illetve bergeni időszakára datált művek távolabbi stílusanalógiáknak tűnnek, mint a néhány éve felbukkant 1908-as, illetve 1907-es párizsi fauve csendéletei.

Tudjuk azonban, hogy Czóbel Hollandiában is számos egyéb csendéletet festet, de ezek mindegyike lappang. Jelenleg ismeretlen helyen van többek között az a két másik csendélete is, amelyek szintén tárgyalt művünk első tulajdonosának, Piet Boendermaker birtokában voltak egészen haláláig. Ezt követően árverésre kerültek, s mai őrzési helyük ismeretlen, így ezek sem segíthetik művünk datálását, ahogy a különösen Hollandiában használt "Zobel" szignó sem, hiszen a festő ilyen jelzésével már néhány első világháború előtti művén is találkozunk.

Annyi azonban bizonyos, hogy a *Csendélet az ablak előtt*, az 1910-es évek óta folyamatosan hollandiai gyűjteményekhez tartozott. A holland szakirodalomban határozottan 1917-re datálták, de ez az adat feltehetően csupán az első birtokbavétel (1918) dátumának *ante quem* évszámával azonosítható. Véleményem szerint, a fentiek értelmében, nagyobb az esély arra, hogy ennél korábbi műről van szó.

Czóbel Béla: *Váza széken*, 1917 (1918.) Ferenczy Múzeum, Szentendre

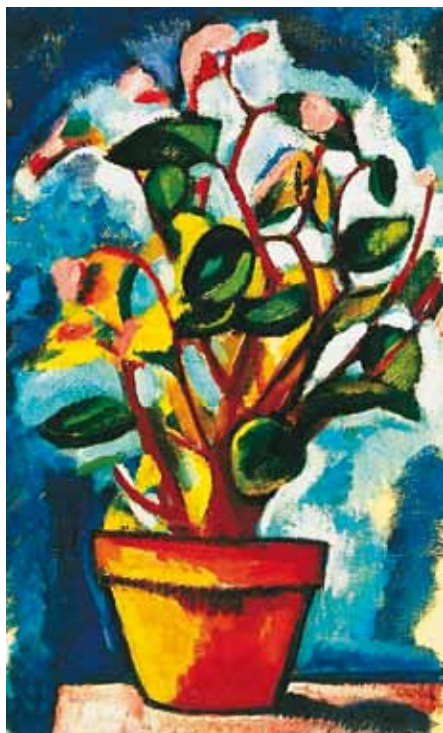
Czóbel Béla: *Enteriőr részlet vázával*, 1916. magántulajdon

Czóbel Béla: *Fauve csendélet*, 1907. magántulajdon

Toon Kelder: *Piet Boendermaker portréja*, 1925. Stedelijk Museum, Alkmaar

Czóbel Béla: *Virágcsendélet*, 1908. magántulajdon

Czóbel Béla: *Csendélet*, 1908. magántulajdon

BOENDERMAKER ÉS MÁS HOLLANDIAI CZÓBEL-GYŰJTŐK

A mű első birtokosa, a nem sokkal Czóbelt követően, 1918-ban szintén Bergenbe költözött amszterdami gyűjtő, mecénás, Piet Boendermaker (1877-1947) De Klomp (facipő) nevű háza, a következő években az amszterdam-bergeni expresszionisták szellemi központjává vált. Tehetős amszterdami építési vállalkozó és ingatlanközvetítő apja támogatásának köszönhetően a bergeni iskola festői iránti különös érdeklődése hamarosan elszánt gyűjtőszenvetéllé alakult. Gyűjteménye 1921-ben már 450 műből, 1930-ban pedig körülbelül 2500 darabból állt.

Boendermaker az évek során legalább öt festményt vásárolt Czóbeltől, köztük olyan, ma szintén lappangó képeket, amelyek már pusztán címük miatt is érdekesek lehetnek, például a *Futurista ábrázolás* című akvarellje, melyet Kállai Ernő Czóbel monográfiájában még úgy említett, hogy az, az amszterdami Stedelijk Museum-ban volt letétként elhelyezve.

Kállai Czóbel hollandiai gyűjtői között felsorolta továbbá az amsterdami Paul Sanders, később Amerikába emigrált újságíró, aki az 1970-es évek végén több képét végül Magyarországnak adományozta, és Jeanne Marianne Bosch-van-s' Gravensmoer-t is, de sajnos ma nem tudjuk, hogy mely művek voltak az utóbbi birtokában. Kállai megemlítette még a Laren-i Renault-gyűjteményt, de adataink szerint P. A. Renaulthoz csak Czóbel Párizsba való 1925-ös visszaköltözését követően kerültek művei.

Horváth Béla Czóbellel készített interjúja során, az említettek kivül feljegyzésre került még Graadt van Roggen siketnéma festő-grafikus és egy Klomp nevű gyűjtő, aki többször publikált a Bergeni Iskoláról és annak legfőbb mecénásáról, Boendermaker-ről, valamint Leo Gestel, festő is. Külön megjegyzi, hogy „[Jan] Wils szintén Hágában (amsterdami stadion építője) vett tőlem” és ugyanebben az interjúban szerepel még egy rejtélyes adat: „Amsterdamban van egy nagy képem Valentin ---- [sic!]”.

A nevek mellett még hozzátette: „Holland kollégáim ugyanott segítettek eladni. Élnem kellett, sokat eladtam.”

Az említett gyűjtemények Czóbel művei többnyire lappangnak és a modern magyar festészet egyik legkiemelkedőbb alakjának, Czóbel Bélának hollandiai periódusa továbbra is hatalmas fehér foltokkal tarkított a kutatók előtt, így minden ehhez az időszakhoz köthető művének hazakerülése óriási nyereség a magyar művészettörténet-írás számára.

Amikor 1919-ben, a Tanácsköztársaság időszakában Kun Béla Nyergesújfalún járva megkérdezte Kernstok Károlyt, hogy mint népbiztos mivel tudná leginkább segíteni a magyar művészet haladását, a festő így válaszolt: „Hozassa haza Czóbel Bélát különvonnattal Hollandiából”.

Ma azt kívánhatnánk, hogy teremtdjének meg azok a feltételek, hogy Czóbel hollandiai periódusát is minél részletesebben megismerhessük, s hogy az egyelőre rejtőzködő, ismeretlen helyen őrzött Czóbel művek felfedezésre és amennyiben lehetséges, hazai közönség elé (is) kerülhessenek.

A *Csendélet* az *ablak előtt* végre Magyarországra került és a néhány hónappal ezelőtti emlékkiállítás követően szakszerű tisztításon is átesett, így ma már eredeti fényében tanulmányozhatjuk ezt az életmű kevésbé ismert korszakát reprezentáló, további kutatásokra sarkalló festményét.

Barki Gergely

